№ 190 Դեկտեմբերի 6 Երեքշաբթի 1883 Դեկտեմբերի 6 Երեքշաբթի № 190

ՏԱՍՆԵՐԿՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի Тифлисъ. Редакція «Мшакъ»

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից):

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

„ՄՇԱԿ“

ԱՄԵՆՕՐԵԱՅ ԼՐԱԳԻՐ

(ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ)

ԱՌԱՋԻԿԱՅ **1884** ԹՒԻՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԻ ՆՈՅՆ ԴԻՐՔՈՎ ԵՒ ՆՈՅՆ ՊՐՕԳՐԱՄԱՅՈՎ

ՊՐՕԳՐԱՄԱ

I. ՏԷՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: II. ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՂ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ: III. ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: IV. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Ընդհանուր յօդուածներ, թղթակցութիւններ, լուրեր: V. ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: VI. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: VII. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Ֆելիետօն, վէպեր, ինքնուրոյն և թարգմանական յօդուածներ գիտութեան ամեն ճիւղերից, թղթակցութիւններ: VIII. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ: Տարեկան 10 րուբլ, վեց ամսվայ 6 րուբլ, իւրաքանչիւր ամսվայ 1 րուբլ:
ՀԱՏՈՎ համարները 5 կոպէկ:
ՀԱՍՑԷՆ. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Մոսկվայից: Նամակ խմբագրին: Ներքին Լուրեր:—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ: Նամակ Գերմանիայից: ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ: —ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ: — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ: Լուսնկայ գիշեր:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ

Նոյեմբերի 25

Ամսիս 15-ին Ս. Պետերբուրգում վախճանվեցաւ մեր հայ մեկենասներից մինը. խօսքս հանգուցեալ Յովսէփ Բօղդանովիչ Իզմիրեանցի մասին է: Մեր հասարակութեան ականջը վաղուց արդէն ընտելացել է նրա անուան. Ս. Նազարեանցի «Հիւսիսափայլի» հրատարակութեան օրերից, մինչև մեր ժամանակը՝ պ. Իզմիրեանցը անդադար ձեռնտու և օգնական էր հանդիսանում թէ մեր հասարակական և թէ անհատական ձեռնարկութեանց: Անկեղծ սիրով սիրելով իր ազգակիցներին, որոց համեստագոյններից և մտերմագոյններից մինն ևս ինքն էր, նա, ինչպէս յայտնի է մեր պարբերական հրատարակութիւններից, համարեա իւրաքանչիւր տարի դրամական մրցանակներ էր նշանակում այն հայ բանասէրներին, որոնք մի որ և իցէ ինքնուրոյն աշխատութիւն էին գրում հայոց անցեալ կամ ներկայ կեանքից, մեր պատմութիւնից ու գրականութիւնից: Շատ անգամ նա առանձին գումարներ էր ուղարկում Թիֆլիսի Հայոց տպագրական ընկերութեան և այսպէս՝ նրա ջանքով ի լոյս ընծայվեցան մեր հին հեղինակներից, Մովսէս Խորենացու, Եղիշէի և Ագաթանգեղոսի երկասիրութիւնները: Տաճկահայոց վերջին սարսափելի սովի ժամանակ հանգուցեալ Իզմիրեանցը մեծամեծ գումարներ ուղարկեց Վան՝ սովելոց մասնաժողովին. հայոց սրբավայր Էջմիածինը ոչ սակաւ վայելեց գթառատ ծերունու նուիրած երախտիքը: Էլ չեմ յիշում այստեղ մասնաւոր անձանց ստացած օգնութիւնը հանգուցեալից. դորանց թիւը մեծ է: Քաջ հասկանալով ընթերցանութեան նշանակութիւնը ժողովրդեան զարգացման համար, պատկառելի ծերունին մեծ քանակութեամբ գընում էր մեր արդի անուանի, թէև սակաւաթիւ, ռօմանիստների հեղինակութիւնները և առատօրէն բաժանում էր Ռուսիոյ հայաբնակ քաղաքների աղքատ ուսումնարաններին, որոնց նուիրում էր իւրաքանչիւր տարի մեր պարբերական հրատարակութիւններից մի քանի օրինակ: Չը կամենալով մի առ մի յիշել այստեղ Իզմիրեանցի մատուցած ծառայութիւնները մեզ հայերիս և այնու ձանձրացնել ընթերցողների ուշադրութիւնը, այս միայն կասեմ, որ ամենայն մի բարի ձգտումն, ամենայն մի ուրախալի երևոյթ թէ մեր գրականական աշխարհում և թէ հասարակական կեանքում, միշտ արձագանք էր գտնում այս հեզ և խոնարհ մարդու ողորմած սրտում: Այս չոր ու ցամաք խօսքերիս ճշմարտութեանը կարող է վկայել ամենայն ոք, որ ի մօտոյ ճանաչում էր հանգուցեալ Իզմիրեանցին: Այո՛, ինձ սակաւ է պատահել այսպիսի անձնաւորութիւն. Նրա բոլոր կեանքը օրինակ կարող է լինել թէ մեր հարուստների համար և թէ երիտասարդների: Նրանք թէ ամենայն հայը այնպէս հասկանար իր բարոյական պարտականութիւնը դէպի իր ազգակիցները, ինչպէս հանգուցեալ Իզմիրեանցը:

Խ. Ենգիբարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, նոյեմբ. 28

Խնդրում եմ բարեհաճէք հրատարակել 'ի լուր ընթերցողների հետևեալը:

Վերջապէս ներկայ նոյեմբերի 27-ին վճռվեցաւ Մողնոյ եկեղեցու երեցփոխանական հարցը: Քուէարկվեցան պ.պ. Ստեփան Մելիքեան, Գասպար Նահապետեան և Աղէքսանդր Խօսրովեան: Վերջինս ներկայ չէր: Ընտրողները 33 էին: Ընտրվեցաւ երեցփոխան պ. Գասպար Նահապետեանը 15 ձայնով, պ. Խօսրովեան 14 ձայնով, այն է մի ձայնով պակաս կանդիտատ մնաց: Ժողովը խաղաղ անցաւ աւելի քան առաջինը: Ընտրող հասարակութիւնը գոհ մնաց և Համախոհական թերթը ստորագրվեցաւ, որ առաջարկվի 'ի հաստատութիւն: Յոյս ունենք, որ պ. Նահապետեանը կարդարացնի ժողովրդի ջերմ համակրութիւնը և իւրովսանն կաշխատի միանգամայն նուիրվել եկեղեցու կարիքներին, որը կարօտ էր պարոնի նման հասուն և բազմափորձ երեցփոխանացուի գործունեայ հոգատարութեանը:

Մուշեղ քահ. Տէր Ղևոնդեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կիրակի օր, դեկտեմբերի 4-ին, Արծրունու թատրօնում կայացաւ հայոց Կովկասի Բարեգործական ընկերութեան ընդհանուր ժողովի նիստը՝ ընդհա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԼՈՒՍՆԿԱՅ ԳԻՇԵՐ

—Դու սկսում ես տարակուսիլ,—ասաց Օլգան,—և ինքդ տեսնում ես, որ անկարող ես փոխել իմ համոզմունքը, բայց ես կարող եմ փոխել քոնը: —Նրա դէմքը ներկվեցաւ խիստ քնքոյշ կարմրութեամբ. Նա արագութեամբ վեր կացաւ, մօտեցաւ դռանը, կողպեց դուռը և նետվեցաւ երիտասարդի առջև յատակի վրա:—Օլգա, այդ ինչ մտածմունք է...—Եկ ինձ մօտ,—ասաց նա,—բայց որպէս դողում ես դու: Եկ, մի վախիր ինձանից...—Օլգան քնքշութեամբ սեղմվեցաւ նրա վրա:—Ես իսկապէս սկսում եմ վախենալ քեզանից,—ասաց երիտասարդը տենդային դրութեան մէջ,—խղճա ինձ վրա և թող տուր ինձ:—Ես այնպէս խղճում եմ քո վրա, որ չեմ գնայ այստեղից,—ծիծաղելով պատասխանեց Օլգան,—այո՛, դու հիմա կորած ես:—Նրա բիբերը լայնացան, ռնչերը դողդողում էին, և երբ նա ախտաբորբոք կերպով գրկեց երիտասարդին և սկսեց համբուրել, այդ միջոցին երեան հանեց իր ատամները, իսկ և իսկ մի վայելչագեղ կատաղի գազանի նման, իր բոլոր անզուսպ խստասրտութեամբ:—Դու կը խեղդես ինձ քո համբոյրներով,—մրմրթաց Վլադիմիրը,—քո ճանկերի մէջ մարդու հոգին մոմի նման հալվում է:—Բայց գեղեցիկ դևը չը բաւականացաւ միայն նրա հոգով:—Ես կամենում եմ, որ քո խելքն ևս հալվէր,—շշնջաց Օլգան,—միայն այն ժամանակ մենք հաւասար կը լինենք:—Եւ նա կրկին սկսեց համբուրել նրան իր ջերմ շրթունքներով և հասցրեց նրան խելագարութեան: Նա մօտ քարշեց Օլգային և մատներով սկսեց անգիտակցաբար փայփայել նրա ծամերը:—Մի նայիր իմ վրա,—հազիւ լսելի ձայնով ասաց խեղճ կինը... Եւ վերջապէս, հասաւ այն րոպէն, երբ ամեն ինչ մոռացվեցաւ, թէ տարակուսանքներ, թէ տանջանքներ և թէ համոզմունքներ: Նա այժմ պատկանում էր Օլգային... Երբ ընկճված գտնվում էր նա սիրած կնոջ գրկում, և յետոյ ծնկների վրա խոնարհված աղաչանքներ էր անում, այդ ժամանակ մի կարճ, յաղթական ծիծաղ դուրս պրծաւ Օլգայի շրթունքից:—Վլադիմիր,—ասաց նա,—դու արհամարհում էիր, ի բաց էիր մերժում ինձ, իսկ այժմ ընկած ես իմ ոտների մօտ, և եթէ ես կամենայի...—Ես վիրաւորեցի, վշտացրի քեզ,—կամաց ասաց նա,—այժմ դու իրաւունք ունես ոտնակոխ անել ինձ:—Ո՛րպիսի փառասիրութիւն,—դուարճութեամբ ձայն տուեց Օլգան, և ինքդ մտածիր, ինչ ուրախութիւն կը պատճառէ դա ինձ:—Եթէ ես միայն կարող լինէի մտածել այդ րոպէում...—պատասխանեց նա, կարծես թէ, ցաւանցութեան մէջ լինէր, և խաղաղ տրամութիւնը տիրեց նրա ամբողջ գոյութեանը:—Մի հրէշաւոր զգացմունք կլանեց բոլորը: Ես զոհեցի քեզ իմ ամենալաւ մտքերը, զգացմունքները և իմ ամբողջ կեանքի կանոնները, իսկ դու, խաղալիկ դարձնելով, փչում ես նրանց օդի մէջ, ինչպէս օճառի փամփուշտներ: Այժմ ես այլ ևս չեմ հարցնում քեզանից, թէ ինչ է սպասում մեզ ապագայում,—իմանում եմ միայն մի բան, որ կամենում եմ պատկանել քեզ և լինել քո սեպհականութիւնը ու քո ստրուկը... Օլգան ոչինչ չը պատասխանեց: Նրա հոգին խաղաղ էր, այժմ նա իմանում էր, թէ ինչ է սէրը և երջանկութիւնը:

—Օլգան ունէր մի ծծմայր, որին իր ամուսնանալուց յետոյ ընծայել էր մի փոքրիկ դաստակերտ: Այդ աննշան ագարակը գտնվում էր իր ամուսնի կալուածական տան մի կողմում և թագնված էր փոքրիկ անտառի եռևում: Անձնանուէր և կամակատար պառաւը տեղեակ էր նրա գաղտնիքին, և երկու սիրող սրտերը հանդիպում էին միմեանց նրա փոքրիկ սենեակում, որ գտնվում էր տան ետևի մասնում: Օլգան խիստ յարմար և ախորժելի կերպով սարքել էր այդ սենեակը: Այժմ Վլադիմիրը անսահման կերպով անձնանուէր էր եղած նրան: Երկուսն էլ երանութեան մէջ էին գտնվում: Այն զգացմունքը, որ այժմ լցրել էր Օլգայի սիրտը և այնտեղից թափում էր լոյս և ջերմութիւն նրա ամբողջ շրջապատի վրա,—այդ զգացմունքը կլանեց նրա առաջվայ բոլոր տանջանքները և նրա կրած բոլոր վշտերը: Բայց յանկարծ տիրեց նրան մի անակնկալ երկիւղ իր անսահման բախտաւորութեան մասին, մի երկիւղ, որը խորին կերպով ազդում էր և նրա սիրականի սրտին: Օլգան սոսկում էր, հէնց որ Վլադիմիրը ձեռքով շօշափում էր նրա հագուստը: Այդ ժամանակ մի ուրիշ ձայն առաջին անգամ խօսեց Օլգայի մէջ: Վլադիմիրի անհամեմատ զօրաւոր և հրապուրիչ աչքերը զարթեցրին նրա մէջ նրա երկրորդ հոգին: Դա պատահեց փոթորիկի միջոցին: Ծրագները հանգցրած էին, և մի կայծակ ժամանակ առ ժամանակ լուսաւորում էր այն սենեակը, ուր Օլգան ինքնամոռացութեան մէջ հանգստանում էր Վլադիմիրի կուրծքի վրա: Յանկարծ Օլգայի առջև սկսեցին անցնել ինչ-որ տեսիլքներ, և նա խօսել սկսեց Վլադիմիրի հետ: Սկզբում երիտասարդը չը հասկացաւ, թէ բանը ինչումն է, միայն առեց նրան իր գրկի մէջ և կանչեց նրան իր անունով: Բայց Օլգան չը զարթնեց: Վլադիմիրին տիրեց մի առանձին անբացատրելի սարսափ, և նա սկսեց ականջ դնել խեղճ կնոջ խօսքերին, մի և նոյն ժամանակ թէ վախենալով և թէ հետաքրքրութեամբ: Փոթորիկը անցաւ և միայն հեռուից լսելի էին լինում որոտման խուլ ձայներ: Բայց Օլգան պառկած էր լուսնի լոյսի մէջ, որպէս մի հանգուցեալ: Այդ ժամանակ Վլադիմիրը օգնութիւն կոչեց իր սրտի բոլոր բնածին քաջութիւնը և սկսեց հարցմունքներ անել նրանից:—Ի՞նչ կայ այնտեղ, երկնքի միւս կողմում:—Ես ոչինչ չը գիտեմ այդ մասին: —Բայց կա՞յ-արդեօք յետ գերեզմանեայ կեանք:— Ոչ,—պատասխանեց Օլգան: Արիւնը սառեց երիտասարդի երակներում և սիրտը դադարեց զարկելուց: Օլգան նկատեց նրա դրութիւնը և ասաց, որ ոչինչ չէ տեսնում այն բաներից, որ գտնվում են աւելի բարձր, քան երկրային մթնոլորտը. Նա չէ տեսնում և այն, թէ ինչ է պատահում մարդու հետ նրա մահից յետոյ, բայց ինքը սարսափելի կերպով վախենում է գերեզմանից. Նրան այնպէս է թւում, որ շատ զարհուրելի է սառն գերեզմանի մէջ պառկելը, ուր որդերը պիտի կրծեն նրա մարմինը. Թէ ինքը աւելի յօժարութեամբ կը ցանկանար պառկել արձակ երկնքի ներքոյ, բայց այստեղ ևս ագռաւները կը կոցահարէին նրա մարմինը. Վլադիմիրը պէտք է նրան խօսք տայ, որ, երբ կը մեռնի Օլգան, նա կը դնէ նրան դամբարանի մէջ: Երիտասարդը այդ խոստացաւ նրան: Շուտով ընտելացաւ նա Օլգայի այդ երկրորդ հոգու հետ և յօժարութեամբ ականջ էր դնում նրա ձայնին, և ձայնը, իր կողմից սիրում էր երիտասարդին: Օլգան պատրաստ էր տալ նրան իր հոգին: Որպէս մի երանելի քուն, անցնում էին ժամերը Վլադիմիրի հասարակութեան մէջ: Այժմ Օլգան ատում էր բոլոր դրսմունքները,

նուր ժողովի նախագահ և քարտուղար և վարչութեան հինգ անդամ և հինգ փոխանդամ ընտրելու համար։ Քուէարկվեցան երեք անձինք՝ Արգ. Յովհաննեսեան (որը բացակայ էր), Գ. Եւանգուլեան և Ս. Արծրունի. դրանցից Ս. Արծրունի ամենից շատ քուէներ ստանալով՝ դարձաւ ընկերութեան ընդհանուր ժողովների նախագահ, քարտուղար ընտրվեցաւ պ. Գ. Շահբուդաղեան։ Իսկ ընկերութեան խորհրդի հինգ անդամների և հինգ փոխանդամների ընտրութիւնը յետաձգվեցաւ մինչև հետևեալ կիրակի օրվայ նիստը։

—

«Русскій Курьеръ» լրագրում կարդում ենք հետևեալը. Կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուն հարց զարթեցրեց ուսումնարանական վարչութեան յարաբերութիւնները ճշդութեամբ որոշելու անհրաժեշտութեան մասին դէպի այն ուսումնարանները, որոնք ենթակայ չեն ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուին, բայց որոնք մասամբ նրա հսկողութեան տակ են գտնվում։ Նրա կարծիքով, պէտք է որոշակի մատնացոյց անել, թէ ինչ բանի մէջ պէտք է կայանայ այդ հսկողութիւնը, իրաւունք ունի՞ արդեօք ուսումնարանական վարչութիւնը որպիսի և իցէ միջոցներ գործադրել բարւոքելու համար այն ուսումնարանական մասը, որը նրա հսկողութեան ներքոյ է գտնվում, և եթէ իրաւունք ունի, ուրեմն ծրպիսի միջոցներ պէտք է լինեն դրանք։ Իւրաքանչիւր հիմնարկութեան գործողութիւնների սահմանների որոշելը առաւհասարակ օգտաւէտ է կանոնաւոր յարաբերութիւններ հաստատելու համար դէպի ուրիշ հիմնարկութիւնները։ Բայց այդ բանը անյետաձգելի անհրաժեշտութիւն է ներկայացնում Կովկասի համար, ուր, մի քանի հիմնարկութիւնների բնաւորութեամբ և նրանց հաստատված դրութեամբ, այդ հիմնարկութիւնների փոխադարձ յարաբերութիւնների անորոշութիւնը վնասակար կարող է յայտնվել ոչ միայն ուսումնարանական գործի համար, բայց մինչև անգամ և քաղաքական կողմից։

—

Մեզ խնդրում են տպագրել, որ անցեալ նոյեմբերի 19-ին Թիֆլիսի ժողովարանի կողմից՝ յօգուտ «Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան» տուած նուագահանդէսից եղել է մուտք՝ տոմսակներ ծախելուց 952 ր., պրից 63 ր., բոլորը 1015 ր. ծախս եղել է 300 ր. 83 կ., զուտ արդիւնք մնացել է 714 ր. 17 կ., որ մանրամասն հաշւի հետ յանձնված է Ընկերութեան վարչութեան։ Ընկերութեան վարչութիւնը իր կողմից յայտնում է իր անկեղծ շնորհակալութիւնը թէ ժողովարանի պ. պ. աւագներին նուագահանդէս կազմելու համար և թէ բոլոր այն անձանց, որոնք մասնակցել են նուագահանդիսին, այսինքն օր. օր. Պանչին, Բիչուրինային, պ. պ. Օպօչինինին, Իվանով—Իպպօլիտովին և այլոց։

—

Պ. Գր. Խօջամիրեան խնդրում է մեզ յայտնել, որ ինքն արդէն թարգմանել և վերջացրել է Կիրպոտէնկօյի կազմած «Բնութիւնը դիտելու բնապատմական ժողովածուներ կազմելու ձեռնարկը», որ և պիտի լոյս ընծայի միջոցների ներելուն պէս։

—

ԽԱՐԱՍՈՒ-ԲԱԶԱՐԻՑ մեզ ուղարկված է հետևեալ նկատողութիւնը տպելու համար։ «Խարասուբազարի դպրոցի գրադարանը ստացաւ պ. Ս. Փիլոյեանցի աշխատասիրած «Սօփերք» վերնագրով գրքոյկի երկու օրինակը, որի համար յայտնում ենք մեր խորին շնորհակալութիւնը։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Բրէսլաւ $^{2}/_{12}$ 83

Արևմտեան Ասիան, այսինքն Կովկասը, Տաճկա-Հայաստանը, փոքր Ասիան մինչև Պարսկաստանը և Միջագետքը, ինչպէս երևում է, սկսում են աւելի զբաղեցնել և հետաքրքրել Եւրոպայի գիտնականներին։ Կարելի է ասել, որ գրեթէ ամեն շաբաթ, ամեն օր մի նոր գիրք, յօդուած կամ դեկուցումն է երևում այդ երկիրների մասին, որոնք երբեմն տարիներով ասես ոչինչ ուշադրութիւն չէին շարժում։ Կամ գուցէ մենք ինքներս այդքան չէինք հետևում այն գրականութեանը, այն աղբիւրներին, որտեղ կարելի էր տեղեկութիւններ գտնել Ասիայի այն մասերի վերաբերութեամբ, որոնք մեզ իրանց դիրքով աւելի մօտ են և ուրեմն աւելի մօտ են մեզ և իրանց բնակիչների կողմից, որոնք մասամբ համանման և գրեթէ անբաժան են մերերից։

Արդէն անցեալ նամակումս ես մի քանի գրվածների վրա «Մշակի» ընթերցողների ուշադրութիւնը դարձրի և այսօր էլ պիտի շարունակեմ մի քանի դարձեալ նոր գրվածներ յիշել, որոնք յօդուածների ձևով ամսագիրների մէջ լոյս տեսան կամ առանձին գրքեր են կազմում։ Ոչ միայն այնպիսի ժողովրդական թերթերը, ինչպէս «Ausland» և «Globus» խօսում են անդադար փոքր-Ասիայի, Տաճկա-Հայաստանի և Կովկասի վրա, այլ և առաւել գիտնական, կամ լաւ է ասել մասնագիտական ամսագիրներ, կամ ընկերութիւնների հրատարակութիւններ։—

Բերլինի աշխարհագրական ընկերութեան «ժամանակագիրը» (Zeitschrift—որ հազիւ կարելի է ամսագիր թարգմանել, որովհետև այդ հրատարակութիւնը ամսական չէ) օրինակի համար այս տարվայ ընթացքում հրատարակեց մի ընդարձակ յօդուած Պարսկաստանում թագաւորական ծառայութեան մէջ գտնվող գերմանացի գեներալ և Պարսկաստանի հեռագիրների ընդհանուր վերատեսուչ Հ օ տ ու մ-Շ ի ն դ լ է ր ի յիշված երկրի հարաւ արևմտեան մասում կատարած ճանապարհորդութեան վերաբերմամբ. (Reisen im Nordwestlichen Persien 1880—82 von A. Hotoum-Schindler. Zeitschr. D. Gesellsch. f. Erdkunde zu Berlin. Bd. XVIII. pag. 320—344.). Այդ յօդուածը պարունակում է իր մէջ տեղագրական նկարագրութիւններ, աստղաբաշխական չափումներ, ազգագրական մանրամասներ և թւանշաններ։

Նոյնպէս Բերլինի մէջ, պրոֆ. Վ ի ր խ օ վ ի խմբագրութեամբ հրատարակվող Zeitschr. f. Ethnologie ինքն հրատարակողի քանի մի նկատողութիւններ տպագրվեց Կովկասի վերաբերմամբ, թէ ազգագրական, թէ նախապատմական բովանդակութեամբ։

Նոյն անխոնջ գիտնականը հրատարակեց մի հոյակապ գիրք Օսէթի երկրում Կոբան գիւղի մօտ գտնվող նախապատմական գերեզմանատան մէջ կատարված արտափորվածների մասին—մի գիրք որ բոլորովին նոր լոյս է ձգում Կովկասի նախապատմութեան վրա, և որը ամբողջ մասնագիտական կրիտիկայից առանձին համակրութիւնով ընդունվեցաւ։ Այդ գրքի վերնագիրը է՝ Das Gräberfeld von Koban, im Lande Der Osseten».

Դօկտոր Օսկար Շնայդէր, որ մի քանի տարի առաջ այցելեց Կովկասը, նորերս հրատարակեց մի գիրք, յօդուածների մի ժողովածու Naturwissenschaftliche Beiträge zur Geographie und Kulturgeschichte վերնագրով, որի մի յօդուած նուիրված է Բագուի նաֆթային արդիւնաբերութեանը։

Ս. Պետերբուրգի աշխարհագրական ընկերութեան «Տեղեկութիւնները» (Извѣстія И. Р. Г. О.) իրանց այս տարվայ վերջին (երրորդ) տետրակի մէջ հրատարակում են նմանապէս մի յօդուած Սուանէթի մասին, որի հեղինակն է յայտնի ռուս քարտէսագիր (Картографъ) պ. Ա. Ի լ յ ի ն։ Այդ յօդուածը մի գեղեցիկ նկարագրութիւն է Կովկասի այն հետաքրքիր մասի, որ արդէն շատ այցելուների կողմից նկարագրված է եղել, բայց դարձեալ այնքան անծանօթ է մնացել իր դժուարամատչելի բնութեան պատճառով։ Յօդուածը վերնագրած է՝ «Ужба», որ Սուանէթի ձիւնապատ լեռներից ամենաերևելիի անունն է։ Հեղինակի ասելով այդ լեռը մի անմոռանալի տպաւորութիւն է գործում տեսնողի վրա։ Նոյն հրատարակութեան նոյն տետրակի մէջ զետեղված է և յայտնի մէտէօրօլօգ և հիդրօգրաֆ պ. Ա. Վ օ յ է յ կ օ վ ի մի նկատողութիւն (երես 256) որով հեղինակը (որ շատ ճանապարհորդել է և անհերքելի հմտութիւնների հիման վրա յայտնի անուն ունի նոյնպէս և արևմտեան Եւրոպայի մէջ) ապացուցանում է, թէ Կովկասի արևմտեան կողմումը անկասկած պիտի յաջողվէր թէյի և բամբակի տարածելը, այդ կողմերի կլիմայական պայմանները շատ նման լինելով Ճապօնիայի կլիմային, ուր յիշված երկու բոյսերը շատ յաջող են աճում։ Բամբակը, որ այժմ ընդարձակ գործածութիւն է ստացել, թէև մանաւանդ լաւ աճում է խոնաւ կլիմայի մէջ, ինչպէս որ է Կովկասի այն մասի կլիման, որ տարածվում է Սև ծովի ափերից մինչև Սուրամի (Մեսքիան) շղթան, բայց հեղինակի կարծիքով յիշված բոյսի կուլտուրը կարող էր հեշտութեամբ յաջողվել և այնպիսի ջրառատ մասերում, ինչպէս Ղուբայի և Լէնկօրանի վիճակները, ուր կարելի է արուեստապէս ոռոգանել բամբակի արտերը։

Վերջը կը յիշեմ և մի նոր գիրք Միջագէտքի մասին, որին տեսնել դեռ առիթ չունեցայ, բայց որի մասին «Globus» շաբաթաթերթի վերջին համարը մի գովասանական դեկուցումն հրատարակեց—դա Բերլինի արաբագէտ և հայագէտ պրօֆ. Զախաուի ճանապարհորդութեան նկարագիրն է՝ «E. Sachau, Reisen in Syrien und Mesopotamien, 1879-1880։

Նախընթաց կարճ դեկուցումիցս ընթերցողը կը տեսնի, թէ անպակաս են հրատարակութիւններ մեզ հետաքրքրող երկիրների մասին և որ հեղինակների անուններն էլ անյայտ անուններ չեն, այլ մեծ մասամբ այնպիսիներ են, որոնք և եւրոպական գիտութեան մէջ յարգանքով են արտասանվում։

Ես ոչ դիտաւորութիւն ունէի և ոչ էլ կարող եմ բ ո լ ո ր նոր հրատարակութիւնները յիշել, որոնք վերաբերվում են փոքր Ասիայի գիտնական ուսումնասիրութեան, բայց այսքանն էլ թող մեզ ցոյց տար, որ մենք էլ կարող էինք նուիրել մեր ոյժերը մեր երկիրը ուսումնասիրելու նպատակին և սորանով հեշտացնել օտարների գործը, ովք երբեմն, կամ մեծ մասով երկրի ոչ սովորութիւնների, ոչ

բայց, իր վրա խօսել չը տալու համար, երբեմն երևում էր հասարակութեան մէջ։ Վլադիմիրը յաճախ լինում էր Օլգայի տանը և ոչ սակաւ անգամ և գիշերում էր այնտեղ։ Նա քնում էր էր այն ժամանակ այդ սենեակում, այդ մահճակալի վրա, և Օլգան...

—Եւ Վլադիմիրը շատ բարի էր, դարձեալ շարունակեց Օլգան,—միշտ իր հետ գրքեր էր բերում և նստած Օլգայի մօտ, լսելի ձայնով կարդում էր, կամ հրեշտակային համբերութեամբ ուսում էր տալիս նրա զաւակներին։ Երբ գարունքը եկաւ, Օլգան և Վլադիմիրը միասին աշխատում էին այգիում, միասին տնկում էին ամեն մի ծաղիկները, բուսեցնում էին բոլոր բանջարեղէնները, որ գործ էին ածվում սեղանի համար, իսկ մեղուները, ընտելացած քանարիների նման, նստում էին Օլգայի ձեռքի վրա կամ ման էին գալիս նրա ծամերի վրա։ Նա գիտէր, թէ այգու ո՞ր տեղերումն էին գտնվում զանազան թռչունների բոյները, սիրում էր սարեակին, որ նստած էր լինում տանձի ծերացած ծառի վրա, սիրում էր փոքրիկ դեղձանիկին և սոխակին, որին ցոյց էր տվել նրան Վլադիմիրը, և նա շատ անգամ նայում էր, թէ որպէս թռչունների արու և էգ զոյգերը թռչում էին զանազան կողմեր և կերակուր էին բերում իրանց փափուկ փետրազարդ ձագերի համար։ Ամառը նրանք զբօսնում էին դաշտերում և նստում էին անտառի մօտ, իսկ գիշերը այգու թմբի վրա։ Երբեմն երկնքի վրա ցրված էին լինում բազմաթիւ աստղեր, և Վլադիմիրը անգիր կարդում էր զանազան բանաստեղծների հրաշալի ոտանաւորները, որոնք, կարծես հոսում էին նրա շրթունքներից։ Օլգան բնութիւնից ջանասիրութեամբ նկարում էր դաշտավայրերի և զանազան չինական տեսարանների պատկերներ։ Երբ նրան յաջողվում էր կենդանի կերպով արտայայտել իր ֆանտազիան, և երբ Վլադիմիրը գնում էր նրա նկարները, այդ միջոցին Օլգան կարդում էր նրա աչքերի մէջ, թէ ո՛ր աստիճան գոհ է նա իր աշխատութիւններով,—և այդ րոպէում նա չէր ճանաչում մի այլ բախտ, որը կարող լինէր համեմատվել իր բախտաւորութեան հետ, Հունձքից յետոյ նրանք միասին ճանապարհորդում էին Կարպատեան լեռների վրա։ Միշէլը ուղեցոյցի հետ գնում էին առաջ, իսկ Վլադիմիրը առաջնորդում էր Օլգային, բռնած նրա ձիու սանձից։ Նրանք բարձրացան Սև սարի վրա, տեսան նրա գագաթին խորին, անյատակ լիճը, և բարձր լեռներից նայում էին իրանց հայրենական անսահման տափարակների վրա։ Բայց երբ ձմեռը նրանք դարձեալ փակվեցան իրանց փոքրիկ ու տաք տան մէջ, այդ ժամանակ սէրը մրտենիներով ու վարդերով զարդարում էր նրա անշուք պատերը, և մուգանները լուսով և մեղեդիներով լցուցանում էին երեկոյեան խաղաղ ժամերը։ Օլգայի ամուսինը երեխաների հետ նստած էր լինում դիւանի վրա, Վլադիմիրը փոքրիկ կինամանագոյն բազկաթոռի վրա, իսկ Օլգան երգեհոնի հանդէպ։ Նա ածում էր գերմանական երևելի կոմպօզիտօրների ամենանշանաւոր աշխատասիրութիւնները կամ Վլադիմիրի հետ երգում էր մալօռոսեան տխուր երգեր։ Երբեմն նրանք միասին կարդում էին զանազան տեսարաններ Ֆաուստից, Էգմօնտից, Ռոմէօյից և Ցուլիայից։ Օլգան կարդում էր Գրետխենի դերը կամ Ցուլիայի դերը, և, այդ վերջինի նման, նրա սիրտն ևս լցված էր լինում նրա տարփածուի սիրով։ Եւ այսուամենայնիւ լինում էին և մռայլ րոպէներ։ Երբեմն Օլգայի սրտին տիրում էր զղջման ապաշաւութիւնը, և նա ցանկանում էր ամեն ինչ խոստովանվել իր ամուսնին և քաւել իր երանութիւններով լի մեղքը։ Ուրիշ անգամ նա ցանկանում էր փախչել Վլադիմիրի հետ, բայց պատիւը և զաւակները արգելում էին նրան մի այդպիսի քայլ անել։ Օլգան մտատանջութիւնների մէջ տատանվում էր, չարչարվում էր, բայց հէնց որ նրա գիրկն էր ընկնում, բոլորը մոռանում էր։ Այդ ժամանակ անհետանում էին բոլոր տարակուսանքները, բոլոր հոգսերը, բոլոր մտածութիւնները, և նա իրան կատարելապէս երջանիկ էր համարում։ Ոչ, և այդ ժամանակ նա կատարելապէս բախտաւոր չէր։ Վլադիմիրի լռութեան ժամանակ, Օլգան երբեմն կարդում էր նրա մռայլված ճակատի վրա այդ դժնդակ յանդիմանութիւնները. ես խաբում եմ իմ բարեկամին, որը կատարելապէս հաւատում է ինձ. ես մեղքի մէջ եմ ձգում այն կնոջը, որին կամենում էի բարոյապէս բարձրացնել, և ծածկում եմ նրան նշաւակութեամբ։—Իսկ Օլգային անհանգստացնում էր մի բոլորովին այլ տանջանք։ Նկատում եմ, որ նա անհաշտ է ապրում իր ամուսնի հետ, և խղճում եմ նրան, բայց նա այնքան խելագար կերպով բախտաւոր է համարում իրան, և այնքան հպարտանում է իր բախտաւորութեամբ, որ պատրաստ է ի լուր ամենեցուն յայտնել. ես սիրված եմ նրանից, որով դուք ամենքդ զարմանում էք, ես առաջինը եղայ, որ ոտքս դրի նրա հպարտ եսի վրա։ Օլգան ինքը պահանջեց նրանից գաղտնիքներ և ինքն ևս չէր կարողանում պահպանել այդ գաղտնիքները։ Օլգային շատ ցանկալի էր, որ ամենքը իմանային, որ ամենքը նախանձվէին իրան, և առաւել ևս նախանձվէին նրան, որին ինքը իր բարեյօժարութեամբ բարձրացրեց մինչև աստուածութեան աստիճան։ Եւ այդպիսով, նա ինքը մատնիչի նման երևան է հանում իր սէրը։ Հէնց որ պատահում է նրան ուրիշների առջև ցոյց տալ Վլադիմիրի գեբազանցութիւնը, նա մոռանում է ամեն զգուշութիւններ։ Նա միայն իրաւունք ունէ բռնել Օլգայի ձիու ասպանդակները, իջեցնել նրան սահնակից, հագիցը հանել նրա մուշտակը։ Օլգան միշտ նրան է ընտրում իրան պարընկեր պար գալու ժամանակ. Նա է տալիս Օլգային զովացուցիչ ըմպելի, նրա հրամանով սեղանի վրա լցնում է նրա բաժակը կամ կտրում է նրա համար որսի միս։ Օլգան ճաշակում է մի պատառ, իսկ միւսը իր պատառաքաղով տալիս է նրան, կամ խմում է նրա բաժակից, իսկ իր սեպհական բաժակը տալիս է նրան, և այդ միջոցներում Օլգայի ոտը հանգստացած է լինում նրա ոտի վրա։ Երբ Վլադիմիրը սենեակումն է, Օլգան աչքերը չէ հեռացնում նրանից, իսկ երբ նա դեռ չէ եկած, Օլգան միշտ նայում է դէպի դուռը, մինչև նրա կը մտնէր, և այդ ժամանակ Օլգան գունաթափվում էր և կարմրում էր։ Երբ որ խօսում էին Վլադիմիրի վրա, Օլգան տաքացած կերպով սկսում էր պաշտպանել նրան և հիացմամբ ջատագովում էր նրա բնաւորութիւնը ու խելքը, այնպէս որ կասկած էր յարուցանում ամենաբարեսիրտ և ամենաանտարբեր մարդիկների մէջ։ Սկսում են պտտվել լուրեր, համբաւներ, որոնք խառն են ճշմարտութեամբ, ստութեամբ և վատութեամբ, և վերջապէս, արդէն ոչ ոք չէ տարակուսում, որ Վլադիմիր Պոզոլեվը գեղեցիկ կնոջ բախտաւոր սիրականն է։ Շատ ու քիչ լուրեր հասնում են նրա ամուսնի ականջին. Նա երկար չէ հաւատում, որ իր կինը կարող էր դաւաճանել իրան, բայց վերջապէս նրա կասկածանքն ևս յուզվում է և սկսում է հսկել իր կնոջ վրա։

(Կը շարունակվի)

էլ լեզուների հետ ծանօթ լինելով, ստիպված են շատ անգամ հաւատ ընծայել պատահական պատմածներին և ուրեմն շատ աւելի ենթակայ կարող են լինել վրիպմունքին, քան թէ մի բնիկ, որին շատ աւելի բան մատչելի է: Եւրոպացին մեզանից աւելի գիտութիւն ունելով, մանաւանդ կանոնաւոր տեսական ուսում, անկասկած կարող է եղած իրողութիւնները մեզանից առաւել հեշտ և առաւել ճիշդ կերպով դասաւորել, մի ամբողջութեան մէջ ձուլել, նրանցից եզրակացութիւններ դուրս բերել, քան թէ մենք ինքներս, բայց մի բան կարող ենք մենք աւելի հեշտութեամբ կատարել, այն է իրողութիւններ հաւաքել և այս տեսակ հում նիւթ մատակարարել գիտութեան և գիտնականներին և սորանով արդէն մեծ ծառայութիւն մատուցած կը լինէինք մեր երկրին: Իմ միտքս պարզելու համար բերեմ մի օրինակ՝ մի երկրի կլիմայի մասին ճիշդ տեղեկութիւններ ունենալու համար, հարկաւոր է երկար տարիներով անընդհատ մէտէօրօլօգիական դիտումներ անել, չոր ու ցամաք թւանշաններ շարել, մինչև որ առանձին դիտումների թիւը բաւական մեծ լինի, որ թոյլ տայ հաւանական միջին թիւ դուրս բերելու, որի վրա էլ կը հիմնվի երկրի կլիմայի մասին տեղեկութիւնը: Եւրոպացի գիտնականը իր երկրում նստած և այս տեսակ դիտումներ հեռուից անել չը կարողանալով և մենք էլ հում թւանշաններ հաւաքելու զանցառնելով, երկար ժամանակ տեղեկութիւն չենք ունենայ մեր երկրի կլիմայի մասին, այն ինչ դա ոչ միայն տեսական, գիտնական կարևորութիւն ունի, այլ և գործնական, որովհետև դրա վրա կարող է հիմնվել մեր երկրի անտեսութեան նոր դարագլուխ: Հաւաքենք գոնեա հում թւանշաններ և յանձնենք նրանցից եզրակացութիւններ դուրս բերելու մեզանից առաւել հմուտներին, որք մեզ ցոյց կը տան, թէ ինչպիսի արդիւնաբերութեան համար նպաստաւոր է մեր երկիրը և ինչ կարող է նրա տնտեսութիւնը ծաղկեցնել: Այսպիսի չնչին, ըստ երևոյթին ստորադրեալ աշխատանքով մենք մեծ օգուտ բերած կը լինէինք երկրին: Օրինակի համար էի բերել կլիմայի ուսումնասիրութիւնը չոր իրողութիւնների հաւաքածուից սկսելով, բայց այդպիսի օրինակներ կարելի է հարիւրներով և հազարներով դիզել և ամենքն էլ անհերքելի կերպով ցոյց կը տային թէ որքան մենք մեղաւոր ենք մեր երկրին վերաբերվող իրողութիւնները չարձանագրելով, մեղաւոր ենք մեր սեփական բարօրութեան դիմացը և մանաւանդ ապագայ սերունդների առաջ, որոնք ստիպված կը լինեն այն կատարել, ինչոր մենք զանցառեցինք և իրաւունք կունենան մեզ մեղադրել, որ մենք ագիտութիւնից և անհոգութիւնից նրանց կեանքը առաւել դժւար կացուցինք, նրանց ոչինչ ժառանգութիւն չը թողնելով և մինչև անգամ, հարկաւոր պատկառանքով եղածը պահպանած չը լինելով:

Ա. Արծրունի

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գրքերի գրքից:—Եթէ ինձ պատահում է լսել ուրիշի կարծիքը, այն ժամանակ դա (կարծիքը) պէտք է արտայայտված լինի դրականապէս. կարծիքաւորութիւնը ինքս էլ բաւական ունեմ—ասել է Գէօթէ: Փոքր մարդկանց հպարտութիւնը կայանում է նրա մէջ, որ նրանք միշտ իրանց մասին են խօսում, իսկ մեծ մարդիկ միշտ լսում են իրանց մասին: Այդ վերջին ձևը աւելի ազնիւ է, բայց երբեմն դա աւելի վիրաւորական է շրջապատողների համար: Այդպիսի մարդը (մեծ մարդը) կարծես ասում է. պարոններ, դուք արժանի չէք, որ մարդ աշխատի գրաւել ձեր յարգանքը—Վօլտէր: Ցպաւորվող մարդը մի անզէն էակ է զինուորվածների մէջ—Աուէրբախ:—Կեղծաւորութիւնը—դա արտօնութիւն ունեցող արատ է—Մօլիէր: Եթէ մարդիկ միմեանց չը շողոքորթէին, այն ժամանակ հասարակութիւն ևս չէր լինի:

* * *

Համալսարանների թիւը Եւրոպայում:—Brachelli «Եւրոպայի համալսարանները» յօդուածում գտնում ենք հետևեալ թըւերը: Աւստրիան ներկայ ժամանակում ունի 10 համալսարաններ, ուր այցելում են 15,573 ուսանողներ, Գերմանիան ունի 22 համալսարաններ 25,442 ուսանողներով: Անգլիայում 8 համալսարաններ կան և 7 այդպէս անուանված կօլլէջներ, ուր այցելում են միասին 18,170 ուսանողներ: Ֆրանսիայում ընդհանրապէս առած մտքով բոլորովին համալսարաններ չը կան. այնտեղ կան միայն այդպէս անուանված ֆակուլտէտներ, այն է՝ 13 իրաւաբանական, 11 բժշկական, 15 պատրաստական բժշկական ուսումնարաններ և 30 facultés des sciences et lettres, որոնք միասին 15,526 ուսանողներ ունեն: Իտալիան 17 համալսարաններ ունի, Ռուսաստանը 8 համալսարան ունի 10,305 ուսանողներով: Շվէցիան ունի 4 համալսարան: Հօլանդիան 5, Բէլգիան 4, Շվէցարիան 6, Սպանիան 10 համալսարան (13,722 ուսանողներով), Ռումինիան 2, իսկ Պօրտուգալիան, Յունաստանը, Սերբիան և Թիւրքիան (?) մէկ մէկ համալսարան ունեն:

* * *

Զանազան լեզուներով կլուբը:—Կօպէնհագենում մի կլուբ կազմվեցաւ 250 անդամներից: Մէկ դահլիճում խօսում են գերմաներէն, միւսի մէջ ֆրանսերէն, երրորդի մէջ անգլիերէն: Այդ ընկերութիւնը նպատակ ունի, որ կլուբի անդամները հեշտ միջոցով սովորեն այդ լեզուները: Շուտով կլուբում դահլիճներ կը բացվեն սպանիական և սլաւօնական լեզուների համար:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԻՑ

ՀՌՕՄ, 1 դեկտեմբերի: Վիլհէլմ կայսրը իտալական թագաւորին ուղարկած մի հեռագրով յայտնում է, որ գերմանական թագաժառանգի ուղևորութիւնը Հռօմ նպատակ ունի շնորհակալութիւն յայտնել թագաւորին թագաժառանգի ընդունելութեան համար և աւելի ամրացնել բարեկամութիւնը թագաւորող երկու տների և ժողովուրդների մէջ:

ՀՕՆ-ԿՕՆԳ, 1 դեկտեմբերի: Ֆրանսիացիների կուսակից անամների թագաւորը թունաւորված է հակա-ֆրանսիական կուսակցութենից, այդ պատճառով Անամի և Ֆրանսիայի մէջ պատերազմի նորից սկսվելը անփախչելի է համարվում:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 դեկտեմբերի: „Правит. Вѣстн.“ լրագիրը պատասխանում է „Моск. Вѣд.“ լրագրի № № 328 և 331-ի մէջ տպված յօդուածներին ոսկէ ռենտայի հրատարակման նպատակայարմարութեան մասին, որոնց մէջ ի միջի այլոց ասված է, որ կառավարութիւնը իրաւունք է պահել յետ գնել ռենտաները և կարող է յուսալ, որ տոկոսները կը փոքրանան 10 տարին լրանալուց յետոյ: Փոխադարձ ապահովութեան ժողովի երէկվայ չորրորդ նիստի ժամանակ ի միջի այլոց վճռված է՝ խնդրել, որ ընկերութիւնները ազատվեն 75 կ. հարկից իւրաքանչիւր 1000 րուբլու վրա գոնեա առաջին տասնամեակի համար և որ պօլիսները ընդունվեն իբրև ակցիզային և պետական կապալների գրաւականներ: Լուրերի համեմատ „Кавказъ и Меркурій“ ընկերութեան օժանդակութիւնը չափով 120000 ր. շարունակվելու է գլխաւորապէս այն պատճառով, որ ծովային մինիստրութիւնը մտադիր է ոչնչացնել կասպեան զինուորական նաւատորմը: Լրագիրները հաղորդում են, որ պետական խորհուրդը վճռեց վանքերի և եկեղեցիների ներկայացուցչութեան հարցը զեմստվօների մէջ: Խորհուրդը որոշեց, որ եկեղեցականները կարող են եկեղեցիների ներկայացուցիչներ լինել, եթէ անձամբ մինչև անգամ չը համապատասխանեն կայքերի պայմաններին զեմստվօների կանօնադրութեան համեմատ:

ԲՐԻՆԴԻԶԻ 2 դեկտեմբերի: „Свѣтлана“ շոգենաւը Մեծ իշխան Պավել Ալէքսանդրօվիչին երէկ Աթէնք տարաւ:

ՓԱՐԻԶ, 2 դեկտեմբերի: Այստեղ դեռ ևս ոչինչ յայտնի չէ Անամի յեղափոխութեան մասին:

ԿԱՅԻՐԷ, 2 դեկտեմբերի: Սուակիմից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ Գիկս-փաշային յաղթելը թանգ նստեց սուտ մարգարէին: Նա նշանաւոր կորուստներ ունեցաւ, ցեղերի մի մասը բաժանվեցաւ նրանից և նրա համար դժուար է նոր ույժեր հաւաքել:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 դեկտեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսակը առաջին շրջանի արժէ 96 ր. 50 կ., երկրորդ 94 ր. 50 կ., երրորդ 94 ր. 50 կ., չորրորդ 94 ր. 37 կ., հինգերորդ 94 ր. 50 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 220 ր. 25 կ., երկրորդ 208 ր. 75 կ., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակը արժէ 91 ր. 62 կ., երկրորդ 91 ր. 62 կ., երրորդ 91 ր. 62 կ., ոսկի 8 ր. 44 կ.: Ռուսաց 1 րուբլ Լոնդոնի վրա արժէ $23 \frac{3}{8}$ պէնս, ռուսաց 100 րուբլ Համբուրգի վրա արժէ 199 մարկ, Փարիզի վրա 246 ֆրանկ: Բօրսայի տրամադրութիւնը հանդարտ է:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 2 դեկտեմբերի: Սիմբիրի քաղաքային բանկի նախագահ Սվեշնիկօվ դադարեցրեց հատուցումները: Քննութենից երևաց, որ բանկի բոլոր թանգագին իրերը և կասսան ամբողջ են և բանկը մասնակից չէ Սվէշնիկօվի սնանկութեանը:

ՍԱՐԱՏՕՎ, 2 դեկտեմբերի: Սարատովի մօտ Վօլգա գետը սառուցով ծածկվեցաւ:

ՀՕՆ-ԿՕՆԳ, 2 դեկտեմբերի: Չինացիները բոլոր միջոցներ գործ դրին Կանտօնը հիւսիսից պաշտպանելու համար և շարունակ հրաւիրում են չինական զօրքերին: Օրերումս Հօն-կօնգից 800 չինացի զինուորներ անցան: Անգլիական ծովապետը հասաւ Հօն-կօնգ բրիտանական նաւատորմը պատրաստելու համար, եթէ ֆրանս-չինական պատերազմ սկսվի:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 3 դեկտեմբերի: Հրատարակված է պետական կօնտրօլի հաշիւը 1882 թուականի համար: Ծախսերի իսկական գումարը 711,156,862 ր. է, եկամուտների 708,668,331 րուբլ, այդ պատճառով իսկական պակասորդը 2,488,531 ր. է: Արտաքոյ կարգի ծախսերի գումարը 72,214,309 րուբլ, իսկ եկամուտները 28,014,415 ր., հետևապէս ընդհանուր պակասորդը 49,199,894 ր.: Պակասորդը բացառապէս պայմանաւորվում է այն հանգամանքով, որ ամեն տարի պետական բանկին 50 միլիօն րուբլ է վճարվում:

ՑԱՐԻՑԻՆ, 3 դեկտեմբերի: Վօլգա գետը սառուցով ծածկվեցաւ: Աստրախանի բեռները մի քանի բացառութեամբ ուղարկված են: Ձկան առևտուրը անցեալ տարվանից աւելի լաւ է:

ԲԱՐՑԵԼՕՆԱ, 3 դեկտեմբերի: Երէկ երեկոյեան գերմանական թագաժառանգը Իտալիա ուղևորվեցաւ: Ազգաբնակութիւնը համակրական ցոյցեր էր գործում:

ՓԱՐԻԶ, 3 դեկտեմբերի: Պատգամաւորների ժողովը 325 ձայների բազմութեամբ 191-ի դէմ մերժեց առաջարկութիւնը վատիկանի մէջ ֆրանսիական դեսպանի պաշտօնը ոչնչացնելու մասին: Յայտնի պատմաբան Հանրի Մարտէն վախճանվեցաւ:

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՎ, 3 դեկտեմբերի: Նահանգական զեմստվօի ժողովը որոշեց՝ խնդրել միւս նահանգներից գիւղացիների գաղթականութիւնը Եկատերինօսլավի նահանգը դադարեցնել:

ԲԵԼԳՐԱԴ, 3 դեկտեմբերի: Ռիստիչ, թագաւորից տեսակցութիւն խնդրելով, յայտնեց հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքներ և ասեց, որ այժմեան կառավարութեան գործադրած միջոցները ընդհանուր հաւանութեան արժանի են և որ ինքն էլ նոյնպէս կը վարվէր: Մի և նոյն ժամանակ Ռիստիչ բողոքեց այն մեղադրանքի դէմ իբր թէ ինքը պաշտպանում էր ապստամբութիւնը:

ՍՕՖԻԱ, 3 դեկտեմբերի: Մի քանի լրագիրներ աղաւաղում են շրջաբերականի միտքը Տիրնովի կանօնադրութիւնը վերաքննելու մասին: Այժմեան ժողովը միայն կարծիք պէտք է յայտնի, իսկ վերջնական վճիռը կը կայացնէ ազգային մեծ ժողովը: Ազատամիտ պատգամաւորներին ընդունելու ժամանակ իշխանը յայտնեց, որ թէ սահմանադրական և թէ առհասարակ օրէնսդրական հարցերի վերաբերութեամբ թոյլ կը տայ երկրին իր հասկացողութեան համեմատ վարվել:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 դեկտեմբերի: Երէկ հասաւ այստեղ ֆրանսիական նոր դեսպան գեներալ Ապպէր: Լուրերի համեմատ բացի այն հարցից, որ դէյստվիտէլնի ստատսկի սովէտնիկի աստիճան ստանալուց յետոյ տոհմական ազնուականութեան ձեռք բերելու իրաւունքը պէտք է ոչնչացվի, կառավարչական շրջանների մէջ ենթադրութիւն ծագեցաւ ոչնչացնել կարգերի ցուցակը և դրա փոխարէն նշանակել դասակարգեր պաշտօնների համեմատ: Մի և նոյն ժամանակ խօսում են պետական հարցաքննութիւններ մտցնելու մասին: Այդ վերանորոգութիւնը մշակելու համար նշանակված է յանձնաժողով զանազան բաժինների ներկայացուցիչներից: Գրող Գօնչարօվի թոշակը մեծացրած է: ,,С. Петер. Вѣд.“ լրագիրը հաղորդում է, որ կրեդիտային դրամների գինը բարձրացնելու և նրանց կուրսը ամրացնելու նպատակով մտադրված են միջոցների մի շարք, որոնց թւում ոսկէ դրամի շրջաբերութեան վերականգնելը և կրեդիտային դրամների ազատ փոփոխումն ոսկու հետ վաճառանոցի կուրսով:

ՓԱՐԻԶ, 4 դեկտեմբերի: Ֆէրրի երէկ պատգամաւորների ժողովին առաջարկութիւն արաւ 20 միլիօն ֆրանկի լրացուցիչ կրեդիտ բանալ Տօնկինի արշաւանքի համար, մի և նոյն ժամանակ յայտնեց, որ Անամիտների թագաւորին թունաւորելու մասին լուրը դեռ ևս պաշտօնապէս չէ հաստատվել: ,,National“ լրագիրը լուր է հաղորդում պալատական յեղափոխութեան մասին Պեկինի մէջ, որ վերջացել է պատերազմական կուսակցութեան յաղթութեամբ, որը մերժում է ամեն տեսակ համաձայնութիւն Ֆրանսիայի հետ:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յայտնի և տաղանդաւոր բանաստեղծ ՍԷՅԱՏԻ (կապիտան Պետրոս-բէգ Մատաթեանց) ընտիր բայց անտիպ մնացած բանաստեղծութիւնները փոշու տակից և կորստեան ճանապարհից ազատելու համար հատորներով հետզհետէ լոյս աշխարհ պիտի հանեմ: Ամենայն ինչ պատրաստ շուտով մամուլի տակ կը մտնէ իմ սեփական տպարանում արագատիպ մեքենայով: Առայժմ կը տպվի երեք հատորիկը միասին, կանխիկ բաժանորդագրվողների համար մի րուբլի. տպագրվելուց յետոյ գինը կը բարձրանայ:

Ցանկացողները թող շուտով մեզ հասցնեն իրանց բաժանորդագինը հետևեալ հասցէով.

Въ Баку. Въ типографію Александра К. Касабова.

Ա. Ղասաբեանց:

1—20

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
«Ն. ՊԱԿԷ և ԸՆԿ.»

Կիրակի, 4 դեկտեմբերի հասաւ ԲԱԹՈՒՄ **MINGRELIE** (ՄԻՆԳՐԵԼԻԱ)
շոգենաւը որի նաւապետն է ՆԷԼ (NEL)

Տեղեկութիւնների համար դիմել ընկերութեան ագէնտներին. Բաթումում պ. ՀԵՔԻՄԵԱՆՑԻՆ, փօթիում պ. ԳԱՐԱՆԻՕՆԻՆ, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. ՐԸՆՕԻՆ, Արծրունու գալլերէա, № 194.

„ԱՂԲԻՒՐ"

Լոյս տեսաւ № 11 (Նոյեմբեր) թէ քաղաքում բաժանվեց և թէ օտարաքաղաքացիների համար փոստ ձգվեց երէկ ամսոյս (21-ն).

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Արմենակն ու Գարեգինը . . . . Վ. Ռ.
Գուլթան (բանաստեղծութիւն) . . . . Սրինգ
Երկու կղզի (Ալֆօնս Էսկիրոսից) . . . . փոխադր. Օր. Միհրուհի
Խեղճ մարդ օրիդ նալլաթ (բանաստեղծութիւն) . . . . Մ. Քամալեանց
Փայտաշէն խրճթից՝ Սպիտակ տունը (շարունակութիւն դդ. XVI, XVII, XVIII և XIX)
Թռչունններն ո՞ւր են գնում ձմեռը . . . . փոխադր. Լ. Մ—Ա.
Զարաձձի Պիպիի արարմունքը . . . . Ն. Նեամելով

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լուսանկարչութիւնը կենդանի մարդու վրայ.
Ճանճերի լեզուն.
Ջրի և ցամաքի վրայ շարժվող կառք.
Ամենամեծ գետերը։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Եղբայրական սէր

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Հինգ մատներ . . . . Սարգիս Փիլոեանց
Հանելուկներ (6 հատ.)
Շուտասելուկ
Վանեցոց երգը։
Նախընթաց №-ի մէջ հանելուկների բացատրութիւնը։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

„Աղբիւրի" 1884 թուականի բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է։

„ДОНСКАЯ ПЧЕЛА"

(ГОДЪ IX)

Какъ и въ течении минувшихъ восьми лѣтъ, будетъ выходить два раза въ недѣлю, по четвергамъ и воскресеньямъ.

Цѣль газеты—служеніе интересамъ Пріазовскаго края: разработка вопросовъ, касающихся экономической жизни этого края, своевременное обсужденіе всѣхъ явленій, имѣющихъ близкое соприкосновеніе съ мѣстной жизнью, оглашеніе болѣе или менѣе важныхъ событій, текущія явленія, и мѣстныя новости.

Жизнь окружающихъ городовъ и другихъ сосѣднихъ мѣстностей—въ „Донской Пчелѣ" имѣетъ всегда обширное мѣсто.

Торговый отдѣлъ „Донской Пчелы" доведенъ до самыхъ широкихъ размѣровъ; коммерческія свѣдѣнія, цѣны Ростовскаго, Саратовскаго, Одесскаго и другихъ торговыхъ рынковъ. Этотъ отдѣлъ особенно важенъ для всего торговаго міра Кубанской, Донской, Терской областей, Екатеринославской, Воронежской и Ставропольской губерній, гдѣ „Донская Пчела" уже успѣла получить достаточную извѣстность, какъ необходимое подспорье для торговыхъ сдѣлокъ.

Подписная цѣна:

съ доставкою въ Ростовѣ н/Д.		съ пересылкою иногороднимъ.	
на годъ	6 р. —	на годъ	7 р. —
› полгода	3 › 50	› полгода	4 › —
› 3 мѣсяца	2 › —	› 3 мѣсяца	2 › 50

За перемѣну адреса редакція взимаетъ **25** коп.

Письма и деньги адресуются исключительно въ контору редакціи «Донской Пчелы». въ Ростовъ на-Дону.

Редакція покорнѣйше проситъ Гг. иногороднихъ подписчиковъ присылать свои требованія заблаговременно, написавъ свои полные адреса четко и разборчиво.

ПРЕМІЯ Всѣмъ годовымъ подписчикамъ, приславшимъ до 25 Декабря сего 1883 года подписныя деньги за 1884 годъ, будетъ разосланъ БЕЗПЛАТНО **Донско-Азовскій** русско-армянскій **календарь** на 1884 годъ.

Редакторъ—Издатель **И. А. ТЕРЪ-АБРАМІАНЪ.**
1—3

Շուշու բնակիչ, կօլէժսկի րէգիստրատօր ԼԵՎԱՆ-ԲԷԿ ՎԱՐԱԶՕՎ, յայտնում է հասարակութեանը, որ ՇՈՒՇՈՒՑ մինչև երկաթուղու ԵՒԼԱԽ (նախկին Ագրակի) կայարանը կամ հակառակ, յարմար և մի օրվայ ընթացքում ճանապարհորդելու համար նա կազմել է ութ ՏԵՂԵՐ ունեցող, չատ ՅԱՐՄԱՐ և ընդարձակ ՕՄՆԻԲՈՒՍ, որով անցնելու համար մի ճանապարհորդից վերցվում է 5 ր., իրաւունք ունենալով 1½ ՓՈՒԴ իրեր տանել, իսկ եթէ դրանից ծանր լինեն, իւրաքանչիւր պուդից 40 կ. կը վերցվի։ Ճանապարհորդի իրերը 3 պուդից աւելի պէտք է չը լինեն։ ՕՄՆԻԲՈՒՍԻ գնացքները կը սկսվեն ներկայ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ վերջին։
4—6 (3)

ՍԻԳԱՐՆԵՐԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
Ա. Դ. ՏՕՊԷՐԻ

Ս. Պետերբուրգի մէջ։ Ջերնիշեով պերէուլօկ, № 4։ Սիգարներ շատ լաւ յատկութեան 1 րուբլուց մինչև 16 րուբլ հարիւրը։ կարելի է ըստանալ Ռուսաստանի ծխախոտների բոլոր խանութների մէջ։
3—12

ՆՈՐ ԲԱՑՎԱԾ ԳՈՐԾԱՐԱՆԸ ԿՈՐԱՑԱԾ ՎԻԷՆՆԱՑԻ ԿԱՐԱՍԻՔԻ Բ. ՐԷՑԻՒԵՐԻ ԵՒ ԸՆԿ. ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ, ՊԱՎԷՑ ՓՈՂՈՑ, № 24, առաջարկում է ամեն տեսակ կորացած կարասիք, որ գերազանցվում է ամրութեամբ, լաւ և մաքուր շէնքով և էժան է ծախվում։ Առևտրականների համար պայմանները ձեռնտու են։
4—6 (1)

Բ. ՇԱՀՎԵՐԴԵԱՆԻ

լրագրական գործակալութեան գրավաճառանոցում

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ

Բաժանորդագրվում են ամեն տեսակ պարբերական հրատարակութիւններին, ինչպէս տեղական, Ռուսաստանի, նոյնպէս և Արտասահմանեան։

Հասցէն։—Тифлисъ. въ Газетное Агентство В. Шавердова.
10—10

Վերականգնեցնող ՄԱԿ-ՄԱՍՏԵՐ, մազերը ամրացնող և նրանց ԲՆԱԿԱՆ ԳՈՅՆԸ վերադարձնող։ Գինը 2 ր. շիշը, ՓՈՍՏԱՅՈՎ ուղարկված 2 ր. 49 կոպ. ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ խանութի մէջ

Մի և նոյն տեղը ԽԻՆԱՅԻ ԻՒՂ, մազերը ամրացնելու համար, 1 ր. ամանը և վրձին գլխացաւի դէմ, ՏՈՒԱԼԷՏԻ ՍԱՊՈՆ և հոտաւէտ ջրեր և այլն։
97—100

Մ. Ն. ՏԷՐ-ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ ՊԱՀԵՍՏ

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՄԱՆՐԱԾԱԽ

ԱՐՄԵԱՆՍԿԻ ԲԱԶԱՐ, ԿԱՏՕԼԻՉԵՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑԻ ԱՆԿԻՒՆ, ՏՈՒՆ № 13

ՎԻԵՆՆԱՑԻ ԿԱՐԱՍԻՔ, զանազան աթոռներ 35 րուբլուց դիւժինը, բազկաթոռներ 6 ր., դիվաններ 12—25 ր., կաչելի, մանկական աթոռներ և այլն։ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐ, ճանապարհի մահճակալներ, պահարաններ, ծալվող սամօվարներ։ Ջեռօցաններ 2 ր. 75 կ.—26 ր., սակվոյաժ ձեռքի և ուսից կախելու, ճանապարհի սումկաներ, ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ԱՐԿՂԵՐ 5 ր. 50 կ.—30 ր.։

Սամօվարներ, խոհանոցի պղնձէ ամաններ, կօֆէյնիկ, թէյամաններ, ութոններ և ապալու գործիք, գերմանական էմալով ամաններ, ԵՐԵՍ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ՄԱՐՄԱՐԻՕՆԻ ամաններ 40 ր., երես լուանալու պղնձէ և ժեստի ամաններ։

ՊԱՏԻ ՀԱՅԵԼԻՆԵՐ 9 ր., տուալէտի հայելիներ 2 ր. 40 կ.—13 ր., զանազան մետալների մոմակալներ 1 ր.—15 ր., սեղանի գդալներ 4 ր. 50 կ. և թանգ, թէյի գդալներ ֆրաժէի, մելխիօրի, լեհական և բրիտանական արծաթից աւելի էժան, քան թէ ուրիշ տեղ, դանակներ, պատառաքաղեր 2 ր.—26 ր.։

ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ ԿՕՇԻԿՆԵՐ կանանց և մարդկերանց, հովանոցներ կանանց և մարդկերանց, ռուսական և անգլիական պողպատէ և երկաթէ դանակներ, յայտնի գործարաններից, 10,000 հատ անգլիական և գերմանական կողպէքներ 10 կ. և աւելի։

ՐԷՎՕԼՎԵՐՆԵՐ զանազան տեսակի 3 ր. 50 կ.—35 ր., պատրոններ րէվօլվերների համար, հրացան 6 ր. և աւելի, զանազան վեչալկաներ, կշեռքներ։ Անգլիական և ամերիկական կլեօնկա 50 կ.—2 ր. արշինը։

Մշտապէս ունիմ 10,000 ֆ. ԹԷՅ Պոպօվ եղբայրների, կաֆէ ՄԻԽԵԼՍՕՆԻ, թէյի համար խմորեղէն էյնեմի, ՐԷՅՆԳԱՐԴԻ սիգարներ, հոտաւէտ ջուր (Օդըկօլօն) ծխվող փոշիք, պուդրա, գլիցերինի սապօն և այլն, աւելի էժան քան թէ ուրիշ տեղ։

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ գալանտէրէյի զանազան ԱՊՐԱՆՔՆԵՐ, ծխախոտի արկղ, դրամարկղ, քսակներ, սանդրներ, շապիկներ, լայկի ձեռնոցներ կանանց, զինուորական զամշի ձեռնոցներ, գարուս, թելեր, բրօնզի և մարմարիօնի թանաքամաններ, մոխրամաններ, գրիչներ, մատիտներ, գրչակոթեր, սուրգուչ, փոստի թուղթ, ծրարներ և այլն։

ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ խցաններ (պրօբկա) հանքային ջրերի, գարեջրի, գինու և դեղատան ապրանքների համար, նոյնպէս և ուրիշ առարկաներ։

Վերև յիշված բոլոր առարկաները ունիմ մեծ քանակութեամբ և ստանում եմ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ և ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ գործարաններից անմիջապէս։

Առևտրականներին զիջումն և առանձին պայմաններ։

Օտարաքաղաքացիք կարող են դիմել. Тифлисъ. **М. Н. ТЕРЪ-НИКОГОСОВУ.**
86—100

Дозволено цензурою, Тифлисъ 5 Декабря, 1883 года. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. чэс., Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.